

***Martin Brusis – Janis A. Emmanouilidis (eds.):
Thinking Enlarged – The Accession Countries
and the Future of the European Union.***

Münchener Beiträge zur Europäischen Einigung; Vol. 7. 1. Aufl. Bonn: Europa Union Verlag, 2002, 162 stran, ISBN 3-7713-0610-8 (Münchener Beiträge zur Europäischen Einigung, ISSN 1434-2839).

Šedmý svazek z cyklu *Mnichovské příspěvky k evropskému sjednocení* je sborníkem příspěvků, zabývajících se pohledem kandidátských (a brzy již nových členských) států Evropské unie (EU) na budoucnost tohoto integračního seskupení. Autory jednotlivých statí jsou členové *Villa Faber Group*. Vytvoření této skupiny bylo iniciováno Bertelsmannovou nadací v Güterslohu a Bertelsmannovou skupinou pro politický výzkum při *Centru pro aplikovaný politický výzkum* (CAP) při Mnichovské univerzitě Ludvíka Maxmiliána. K této skupině patří osmnáct odborníků jak z přístupujících zemí, tak i ze států evropské patnáctky, kteří v letech 2000–2001 pracovali na společném memorandu o pohledu kandidátských zemí na budoucí reformy Evropské unie.

V úvodním příspěvku, jenž tvoří první část sborníku, *Janis A. Emmanouilidis* (CAP) podrobně analyzuje pohledy přístupujících zemí na aktuální podobu EU danou *Smlouvou z Nice*. Zdůrazňuje nefunkčnost mechanismů, vycházejících ze *Smlouvy z Nice*, v tom případě, pokud se EU rozroste na více než 27 členů, k čemuž sice ještě nedojde při aktuálním „velkém skoku“, ale už při možném budoucím dalším rozšíření EU např. o Bulharsko, o Rumunsko a o Turecko.

Velkým přínosem této statí je přehledná tabulka, ukazující názory kandidátských zemí na základní otázky fungování Unie, především na velikost a strukturu Komise, na váhu hlasů v Radě, na užívání většinového hlasování či na případné rozšiřování agendy EU. Pozornost je věnována nejen popisu jednotlivých postojů, ale i zkoumání motivací těchto postojů. Podle *Emmanouilidisova* názoru je pro kandidátské země citlivější otázka rozdělení hlasů v Radě než problematika počtu křesel v Evropském parlamentu.

Další tři příspěvky (druhá část sborníku) se věnují ústavní či institucionální podobě EU. Český zástupce ve *Villa Faber Group*, *Petr Drulák* z pražského Ústavu mezinárodních vztahů, se ve své statí zabývá nejprve teoretickými pohledy na evropskou integraci a především úvahami o její konečné podobě (*finalité*). Ukazuje meze dvou základních přístupů k Evropské unii – nadnárodního a mezivládního. Oba tyto pohledy jsou spojeny s vestfálským systémem suverénních států, a proto jsou doplněny o řadu postvestfálských pohledů. Autor dále uvádí názory jednotlivých teorií na pět základních témat, tvořících budoucí tvář EU – na pozici Rady, Parlamentu a Komise, na podobu legislativního procesu, na podobu Evropského parlamentu, na rozdělení pravomocí a odpovědností a nakonec i na nutnost či zbytečnost evropské ústavy.

V další části příspěvku jsou jednotlivé hlavní pohledy (německý – Fischer; francouzský – Chirac; belgický – Verhofstadt; britský – Blair) na možnou budoucí tvář Unie začleňovány do teoretického rámce a nakonec jsou teoretickým pohledem zhodnoceny též základní názory na budoucnost EU, které se objevily v kandidátských zemích. Z jednotlivých postojů podle *Drulákova* názoru vyplývá, že evropská identita a celoevropská solidarita jsou více zdůrazňovány představiteli kandidátských zemí než politiky stávajících členských států.

Pohledy na finalitu evropského integračního procesu, zvláště představami o evropské federaci, se ve svém krátkém příspěvku zabývá rovněž *Ulrike Guérot* z Německé rady pro mezinárodní vztahy.

Martin Brusis (CAP) pak diskuzi posouvá směrem k otázce vztahu mezi národní a evropskou úrovní. Ve třech krocích se nejprve pokouší „vysvětlit, proč politici současných

členských států EU obhajují odlišné pohledy na budoucí ústavu EU“ (Brusis – Emmanouilidis /eds./, 2002, s. 51). Dále rozvíjí „zobecněný model předurčujících faktorů a poznávacích filtrů, který by mohl vést politické elity přistupujících států ve výběru vhodných ústavních cílů pro EU“ (Brusis – Emmanouilidis /eds./, 2002). A konečně aplikuje „ten-to model na kandidátské země a na jejich specifické národní uspořádání pocitovaných zájmů a představ o legitimitě“ (Brusis – Emmanouilidis /eds./, 2002).

M. Brusis přináší přehled názorů na budoucí podobu fungování EU tak, jak jsou šířeni sdíleny kandidátskými státy. V těchto představách figuruje dvoukomorový Evropský parlament, silnější Evropská komise i Evropská rada, rozšíření procedury spolurozhodování (*co-decision*) jako obecného legislativního postupu, volba Komise Evropským parlamentem a možnost rozpuštění Evropského parlamentu za určitých okolností.

Autor zdůrazňuje, že o otázkách demokracie, transparentnosti a efektivnosti se musí diskutovat ve všech členských státech s tím, že nabízené pohledy budou odrážet přesvědčení o legitimitě politických postupů v tom kterém národním státě. Jeho stať doplňují dvě přehledné tabulky, ukazující institucionální analogie mezi britskými, francouzskými a německými návrhy na podobu systému EU a srovnání navrhovaných institucionálních reforem a domácího politického systému České republiky, Maďarska a Polska.

Třetí část sborníku se zaměřuje již na konkrétní ekonomické či politické aspekty evropského integračního procesu. Tamás Szemlér z maďarského Ústavu světové ekonomie (stať *Finanční solidarita v rozšířené Evropské unii – principy budoucí fiskální ústavy pro EU*) a Christian Weise z berlínského Německého ústavu pro ekonomický výzkum (stať *Fiskální solidarita v rozšířené Evropské unii – poznámka*) spolu polemizují o přesné podobě výdajové stránky unijního rozpočtu. T. Szemlér navrhuje zaměření zemědělské politiky na modernizaci zemědělské produkce v méně rozvinutých členských státech a v regionech s příslušnými komparativními výhodami, a to s cílem zlepšit konkurenceschopnost evropského zemědělství na světovém trhu. „Současný transferový mechanismus by měl být nahrazen přímými převody mezi více a méně rozvinutými členskými státy, doplněnými transfery cílenými na méně rozvinuté regiony.“ (Brusis – Emmanouilidis /eds./, 2002, s. 11.)

Ch. Weise kritizuje Szemlérův návrh přímých převodů mezi jednotlivými zeměmi s poukazem na to, že tento horizontální mechanismus by v podstatě již nebyl politikou EU a že budoucí členské státy by mohly být z tohoto systému vyloučeny. Dále zdůrazňuje potřebu efektivní kontroly výdajů ze strany daňových poplatníků, neboť současný grantový systém dostatečně nezaručuje efektivní vynakládání peněžních prostředků.

V dalším příspěvku *Hraniční dilemata kandidátské země* se Heather Grabbeová z britského Centra pro evropskou reformu věnuje problematice uplatňování schengenského systému po rozšíření Unie. Závazky v oblasti spravedlnosti a vnitra, které kandidátské země přijaly, jsou podle jejího názoru nevyvážené a asymetrické. Zavedení přísného pohraničního režimu a zavádění víz totiž povede k přerušení kontaktů mezi novými členy EU a jejich východními sousedy, což se odrazí v omezení tradičních ekonomických, kulturních i politických styků. Taková politika svým způsobem odporuje potřebám regionální spolupráce, která je jedním z pilířů vnější bezpečnostní politiky EU. Navíc jsou povinnosti nových členských států v oblasti pohraniční kontroly a vízové politiky přísné a pevně stanovené, zatímco stávající členské státy se nezavázaly k žádným jasným podmínkám ani k pevnému časovému horizontu zrušení kontroly hranic s kandidátskými státy.

Vladimír Bilčík z Výzkumného centra Slovenské asociace pro mezinárodní vztahy se ve své stati věnuje Společné zahraniční a bezpečnostní politice (*Common Foreign and Security Policy – CFSP*) a Evropské bezpečnostní a obranné politice (*European Security and Defence Policy*) po rozšíření Unie, a to především z pohledu zemí visegrádské čtyřky. Zatímco minulá rozšíření neměla významný vliv na Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku, po nynějším velkém rozšíření EU „dosáhne potenciálně nestabilních hranic a regionů strategicky významných pro Evropu jako celek“ (Brusis – Emmanouilidis /eds./, 2002, s. 91).

RECENZE

V. Bilčík si také všímá vztahu EU a NATO. I když názor Václava Klause, že „evropská obrana vráží klín mezi NATO a EU“ (cit. dle Brusis – Emmanouilidis /eds./, 2002, s. 96), považuje za extrémní, dívá se na transatlantické vztahy jako na potenciálně složité, neboť především kandidátské země považují za nezbytné udržovat pevnou bezpečnostní spolupráci se Spojenými státy.¹

V další části sborníku se *Krassimir Y. Nikolov* z bulharského Ústavu evropských studií a informací ve svém čtivém příspěvku zabývá obavami kandidátských států z faktického členství druhé kategorie, které by mohlo vyplynout z mechanismů, nastíněných ve smlouvách z Amsterdamu a z Nice a umožňujících tzv. vícerychlostní integraci. Právě úplné a rovnoprávné zapojení do evropské integrace je totiž ústředním cílem vstupujících zemí. Autor přináší návrhy, jak toto nebezpečí vzniku jádra a periferie EU eliminovat.

Závěrečná rozsáhlá kapitola se stejným názvem jako celý sborník je společnou prací členů Villa Faber Group. Tato kapitola byla původně v podobě útlé publikace vydána samostatně v říjnu 2001² a v elektronické podobě je volně k dispozici na internetové adrese Centra pro aplikovaný politický výzkum Mnichovské univerzity.³

Tato závěrečná část publikace původně s podtitulem *Strategie pro reformu* představuje specifické návrhy postojů, které by nové členské státy mohly v rozšířené EU zastávat. Navrhuje větší zapojení občanů do záležitostí Unie, a tím její zdemokratičtění, předpokládá vypracování evropské ústavy, dále rozvoj a „sladění“ evropské vnější i vnitřní bezpečnostní politiky, včetně posilování spolupráce s blízkým sousedstvím rozšířené EU, a v neposlední řadě i solidaritu jako základ výdajové politiky Unie.

Recenzovaná publikace je vysázena ve strohé, nepříliš nápadité, avšak funkční úpravě. Několik překlepů a typografických nedopatření nepřekračuje běžnou míru u obdobných sborníků. Drobné obtíže může čtenáři, jenž není zcela zběhlý v jazyce zkratk, týkajících se EU, činit nedůsledné používání těchto zkratk, které někdy nebývají při prvním výskytu vysvětleny. Zvláště nepříjemné to může být pro toho čtenáře, jenž nepřistoupí k publikaci jako k celku, ale vybere si pouze některé stati.

Jednotlivé příspěvky vznikaly před více než dvěma lety, což je v horečnatém období těsně před velkým rozšířením Unie dlouhá doba. Jen menší část sborníku má nadčasovější charakter, a tak je kniha spíše než aktuálním pohledem na úvahy o budoucnosti Evropské unie historickým materiálem, přinášejícím podrobný pohled na myšlenky o podobě EU v době zahájení činnosti Konventu. Z toho důvodu publikace nezaujme tolik širokou veřejnost hledající aktuální pohled, ale spíše užší skupinu odborníků, kterou zajímá především vývoj myšlenek o směřování evropského integračního procesu.

Vladimír Kváča

¹ Oprávněnost těchto obav ukázal i rozdílný postoj kandidátských a stávajících členských států k válečným operacím v Iráku.

² Bertelsmann Foundation and Center for Applied Policy Research (eds.): *Thinking Enlarged – The Accession Countries and the Future of the European Union: A Strategy for Reform* by the Villa Faber Group on the Future of the EU. Gütersloh: Bertelsmann Foundation Publishers, 2001, ISBN 3-89204-629-8. Časopis *Mezinárodní vztahy* uveřejnil v čísle 2/2002 (s. 105–109) recenzi této publikace.

³ Internetová adresa pro získání publikace v elektronické podobě: http://www.cap.unimuenchen.de/publikationen/strategien/thinking_enlarged.htm